

ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Право, як найбільш ефективний регулятор суспільних відносин, покликане спрямовувати розвиток інтеграційних процесів, забезпечувати взаємодію на паритетних засадах та з урахуванням інтересів обох сторін [1, с. 160]. Питання аналізу правової інтеграції потребують ретельної теоретичної розробки, наукового осмислення та розвитку у вітчизняній правовій науці. На сьогодні в юридичній літературі відсутнє єдине визначення процесу правової інтеграції. Нерідко відбувається ототожнення поняття «правова інтеграція» з такими близькими, але не тотожними поняттями, як «інтеграція права», «глобалізація», «регіоналізація», «апроксимація», «гармонізація», «адаптація», «уніфікація», «рецепція», «імплементация» тощо.

Сучасний етап розвитку суспільства обумовлений процесами глобалізації, які характеризуються набуттям універсальних ознак соціальних відносин і поглибленням взаємодії між країнами та іншими суб'єктами.

Глобалізація сприяє зближенню і взаємопроникненню різних культур, народів, утвердженню норм міжнародного права та дотриманню прав і свобод людини. [2, с. 8]. Слово глобалізація (від «глобальний» – фр. *global* – всезагальний і лат. *globus (terrae)* – земний шар, – повний, всеохоплюючого характеру. Глобалізація набуває активного розвитку особливо після Другої Світової Війни, коли людство постало перед глобальними проблемами, які швидко поширювались. Спочатку глобалізаційні процеси найбільш інтенсивно проходили у формуванні єдиного світового економічного простору. Сьогодні глобалізація відбувається майже в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у правовій, що призводить до взаємодії та зближення правових систем [3, с. 202–203]. Особливою формою інтеграції, обмеженої територіальними, геополітичними рамками, є регіональна інтеграція. У ХХ ст. значення національної держави зазнає певної переоцінки, – модель регіону як частини світової спільноти стає більш популярною. Значимість і вага окремого регіону зростає разом з поглибленням у ньому інтеграційних процесів.

¹ Студентка 1 курсу факультету підготовки кадрів для Пенсійного фонду України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Найбільш успішно і динамічно регіональна інтеграція здійснюється саме в Європейському Союзі. Саме тому більшість теорій під час аналізу регіональної інтеграції спирається на європейський досвід [4, с. 23]. Якісно вищим етапом регіоналізації є інтеграція. Вперше термін «інтеграція» було застосовано у 30-х рр. XX ст. Дослідження інтеграційних процесів пов'язане з активним розвитком співробітництва та спрямоване на виявлення спільних рис взаємодії держав і народів [5, с. 23]. Так, інтеграція (від лат. *integration* – відновлення, поновлення та *integer* – цілий) – напрямок процесу розвитку, пов'язаний з об'єднанням в єдине ціле раніше різнорідних частин та елементів. При визначенні поняття інтеграція вітчизняні вчені акцентують увагу на такому її принципі, як «цілісність», а західні дослідники – виокремлюють принцип «гармонії». В європейському праві термін «інтеграція» застосовують переважно для опису процесів в рамках ЄС та для аналізу економічної інтеграції. Питанням правової інтеграції у західній науці почали приділяти увагу переважно у 70–80-ті рр. XX ст. Зокрема М. Каппеллетті, Ф. Манчіні, К. Ленартс, Дж. Уейлер, М. Расмуссен звертають особливу увагу на інтеграцію через право, яке покликане було пояснити інтеграційний прогрес в Європейському Економічному Співтоваристві. Правова інтеграція включає у себе: а) правову сферу і нормативний обсяг інтеграції; б) суб'єктів інтеграції; в) юридичний інструментарій інтегрування» [6, с. 76]. С. Кіреєва розглядає правову інтеграцію як «об'єднання правових систем держав на основі спільних правових принципів, цілей, стандартів, методів і засобів правового регулювання у консолідовану (в тій чи в іншій мірі) правову систему» [7, с. 181]. У контексті євроінтеграції Л. Луць розглядає правову інтеграцію як «процес об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем Європи у межах міждержавно-правових систем з метою досягнення та збереження стабільності і розвитку європейського регіону та його суб'єктів» [8, с. 20–21].

Загальним об'єктом правової інтеграції виступають соціальні системи (економічні, політичні, культурні тощо) та їх складові елементи, а безпосереднім об'єктом – правові системи. Суб'єкти правової інтеграції – особи і органи, за допомогою діяльності яких здійснюються інтеграційні процеси (зокрема правотворчі, правозастосовні, органи місцевого самоврядування). При цьому серед суб'єктів інтеграції – виокремлюють колегіальні і одноособові органи, а серед суб'єктів міждержавної правової інтеграції окремо називають міжнародні організації. Учасни-

ками правової інтеграції є окремі індивіди, а також науково-дослідні інститути, вищі учбові заклади, політичні партії, засоби масової інформації тощо.

Суть інтеграційного процесу для кожної окремої країни полягає у сприйнятті нею тих елементів чи способів, форм, методів з правових систем іншого типу, яких їй не вистачає. Метою ж правової інтеграції є підвищення якості та ефективності національного правового регулювання зі збереженням основних цінностей у головних структурах права. Інтеграційні процеси слід розглядати не як самоціль, а використовувати як один із засобів розвитку національної правової системи [9, с. 129–130].

Здійснення інтеграційних процесів на паритетних засадах – важливий принцип міждержавної взаємодії. Так, зближення національних систем має відбуватись шляхом правового консенсусу. При цьому пропонується звернутись до положень статті 2 Уставу ООН та виокремлюють такі принципи міжнародної правової інтеграції: суверенна рівність усіх країн; сумлінне виконання прийнятих на себе міжнародних зобов'язань; вирішення міжнародних спорів мирним шляхом; незастосування сили, погрози її застосування та інших способів здійснення впливу на суб'єктів інтеграції з боку найбільш розвинутих країн; розвиток дружніх відносин та надання правової допомоги учасникам інтеграції; здійснення правової інтеграції на підставі узгодження інтересів усіх її суб'єктів, з урахуванням національних інтересів та специфіки правових систем; зближення систем на підставі загальноновизнаних правових цінностей (повага до прав і свобод людини тощо).

В юридичній літературі для характеристики процесів правової інтеграції науковці використовують такі терміни, як гармонізація, адаптація, уніфікація, імплементація, стандартизація, нормалізація, апроксимація, рецепція, упорядкування, унормування, зближення, модернізація тощо. На нашу думку, для права дуже важливим є чітке визначення та аналіз застосовуваних термінів. Спільною рисою вищезазначених термінів є їх спрямованість на досягнення однієї мети – узгодження, приведення у відповідність галузей законодавства кількох країн та подальше зближення національних правових систем. Як наслідок, у різних країнах поступово з'являється спільна система загальних і галузевих принципів права, єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин тощо. Ці терміни вперше з'явилися на регіональному рівні та пов'язані з правом ЄС. Так, вони характеризують певний ступінь взаємодії і взаємного впливу національного і європейського права [10, с. 4–5].

Слід зазначити, що інтеграція і зближення – не тотожні поняття. Поняття «інтеграція» є більш широким, а «зближення» є частиною, стадією «інтеграції». Зближення правових систем призводить до зближення правових сімей, що ґрунтується на спільності джерел і структури права. Як наслідок, виникають змішані системи права, що поєднують елементи романо-германської, англосаксонської, традиційної і релігійної сімей права [11, с. 29].

У Договорі про заснування ЄС вживаються такі терміни, як апроксимація (наближення) (статті 3 (h), 94, 136) [12, с. 44, 79, 107] і гармонізація (статті 93, 129, 136, 149, 150, 174) [12, с. 79, 103, 106, 112, 113, 124]. Тут мова йде про правову гармонізацію здебільшого в економічному контексті, як необхідну передумову створення спільного ринку товарів і послуг, а зближення є метою, досягнути якої можливо шляхом гармонізації. Таким чином, гармонізація законодавства визнається головним методом (інструментом) зближення правових систем держав-членів ЄС, а отже, і методом правової інтеграції, сенс якої полягає у перетворенні правових норм шляхом їх приведення у відповідність. Практичний досвід імплементації права ЄС у національне право країн-членів свідчить, що помітної різниці між цими двома поняттями не існує. Разом з тим, правники ЄС застосовують термін гармонізація для опису усіх процесів створення однорідного правового середовища в рамках ЄС. На думку деяких вчених, наближення означає досягнення певного рівня відповідності, а гармонізація – досягнення певної ідентичності правових норм країн-членів ЄС шляхом прийняття регламентів і директив ЄС.

Отже, у сучасному глобалізованому світі інтеграційні процеси набувають активного розвитку. Інтеграція охоплює різні сфери суспільного життя та є об'єктивним і всеохоплюючим процесом розвитку суспільств і держав. Право грає дуже важливу роль у сфері регулювання інтеграційних відносин держав. Відтак, інтеграція через право, правова інтеграція постає необхідною передумовою зближення і гармонізації різних правових систем і, зокрема, правової системи України і Європейського Співтовариства [13; 14]. Механізм європейської правової інтеграції включає у себе правові засади інтеграції (загальноєвропейські стандарти, норми і принципи права) і правову взаємодію (на підставі гармонізації права). Головними стадіями європейської правової інтеграції є зближення і гармонізація національних правових систем з правовою системою ЄС, а також їх входження до правової системи європейських інтеграційних об'єднань та подальша конвергенція і гармонізація.

Література:

1. Кулапов В. Л. Теоретические основы правовой интеграции / В. Л. Кулапов, Е. Г. Потапенко. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 184 с.
2. Шерьязданова К. Г. Современные интеграционные процессы: учебное пособие / К. Г. Шерьязданова. – Астана: Академия гос. упр. при Президенте РК, 2010. – 107 с. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.kosstu.kz/static/uploads/library/techik/matematika/t-m-18.doc>
3. Сайфуліна Ю. Ф. Тенденції сучасного правового розвитку в умовах світових трансформацій / Ю. Ф. Сайфуліна // Митна справа. – 2011. – № 1 (73), частина 2. – С. 201–206.
4. Кристер Пурсиайнен. От слов – к делу (теории интеграции и отношения ЕС – РФ). – С. 23–38.
5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз / І. В. Яковюк. – Х.: Право, 2013. – 760 с.
6. Егоров А. Е. Правовая интеграция и её содержание / А. Е. Егоров // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 74 – 84.
7. Киреева С. А. Межгосударственная интеграционная деятельность как выражение внешней функции Российского государства / под ред. Н. И. Матузова. – Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права». – 2005. – 336 с.
8. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.01 / Л. А. Луць. – К. – 2005. – 32 с.
9. Национальная государственность и европейские интеграционные процессы. В 2-х томах. Т. 1. Национальное законодательство и его гармонизация с правом Европейского Союза: сб. науч. тр. / Белорус. гос. ун-т, юрид. фак.; редкол.: С. А. Балашенко [и др.]. – Минск.: Изд. Центр БГУ. – 2008. – 293 с.
10. Ратушний С. М. Деякі теоретичні питання гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими нормами. – 2008. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pre/2008/Ratushnyi.pdf
11. Хаустова М. Г. Проблеми організаційно-правового забезпечення гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / М. Г. Хаустова // Проблеми законності : сб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2012. – Вип. 121. – С. 21-33.

12. European Union. Consolidated versions of the Treaty on European Union and of the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. – 2006. – С. 321. – 331 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:EN:PDF>

13. Яковюк І. В. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення / І. В. Яковюк // Вісн. Нац. акад. прав. наук України. – 2012. – № 4. – С. 29-42.

14. Яковюк І. В. Правова інтеграція як фактор розвитку української державності та її правової системи / І. В. Яковюк // Правова доктрина України : у 5 т. – X. : Право, 2013. – Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – С. 713–751.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого М. Г. Хаустова

Л. В. Дробчак¹

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ОДНОСТАТЕВИМИ ПАРАМИ

Прискорення глобалізаційних процесів у світі та Європі зумовлює поступове поглиблення тенденцій до інтеграції політичного, економічного, – а значить і правового – простору розвинених держав. На даний час вже накопичений значний досвід внутрішнього регулювання тих чи інших проблем, які були вирішені із застосуванням здобутків права Європейського союзу (далі – ЄС).

В даний час в ряді європейських країн та деяких штатах США легалізовані одностатеві шлюби, історія яких почалася в 1989 р., коли Данія ввела закон, згідно з яким одностатеві пари можуть реєструвати свій зв'язок так званім партнерством. Цей союз не давав партнерам права на

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого